

„Csak jelentős dolgokról szabad írni”

LÁZÁR ERVIN: NAPLÓ

Osiris Kiadó
Budapest, 2007
372 oldal, 2980 Ft

A naplóolvasás mindig izgalmas szellemi élmény. Az írók, költők, képzőművészek feljegyzéseit mindig különösen nagy érdeklődés övezte, övezi. Akkor is, ha a naplóíró kiadásra szánta feljegyzéseit, akkor pedig még inkább, ha nem. Gárdonyi Géza titkosírással készült naplóját sokáig nem tudták megfejteni. Márai Sándor egységesen és következetesen vezette naplóját, amelynek teljes kiadása nemrég látott napvilágot, korábban a cenzúra miatt nem ismerhettük. Illyés Gyula naplójegyzeteinek egy része még ma sem nyilvános. Érdekes, hogy például József Attila nem írt naplót. Talán valamiféle sajátos lelki alkat szükségeltetik ahhoz, hogy valaki rendszeresen feljegyezze gondolatait, érzéseit, esetleg a napi történéseket vagy múltbeli fontosabb emlékeit, élményeit.

Lázár Ervin *Naplója* az Osiris Kiadó gondozásában jelent meg 2007-ben. Az igazán impozáns kiadványt Ács Margit szerkesztette és látta el jegyzetekkel, az ő munkáját dicséri az alapos szöveggondozás. Kiemelendő, hogy az olvashatatlan szavakat, kifejezéseket, a bizonytalan olvasatot szögletes zárójelben jelezte, nem is akarván megfejteni, mit írhatott a szerző. Néhány szó személyes okból maradt ki. A szerkesztő a kötet végén felhívja a figyelmet arra, hogy Lázár Ervin több füzetbe írta feljegyzéseit, rendszertelenül, néha csak egy-egy telefonszámot, nevet rótt a papírra, máskor egész novellát vagy mesét. Ezek a füzetek egymással párhuzamosan keletkeztek, így az időrend tartása lehetetlen volt, s minthogy maga Lázár Ervin is a füzetek külleme alapján különböztette meg naplóit, a kiadó a legcélravezetőbb megoldást választva az egyes füzeteket tette közzé *Napló* címmel: *Nagy füzet 1984–2006*; *Lázáalom-töredék 1971*; *Koreai füzet 1986*; *Barna füzet 1982–1989*; *Zöld füzet 2002–2005*; *Kisszékelyi füzet 1997–2006*.

Lázár Ervin naplójában a legváltozatosabb témákra bukkanunk. A kötetet olvasva a sokszor gyötrelmekkel teli küzdelmes írói alkotófolyamatnak lehetünk tanúi; annak, hogy miként születik egy-egy novella, mese, ajánlás vagy kiállításmegnyitó-szöveg. Lázár Ervin megküzdött minden egyes szóért, mondatért. Előfordult, hogy arról panaszkodott, nem megy az írás, „Jaj, de jó lenne, ha újra tudnék éjjel dolgozni”. (69.) vagy „A munka meg nem megy. Mint az érckongás, olyan a szöveg”. (329.) Máskor a toll nem volt megfelelő: „Elromlott a szép kék tollam, ez meg így ereszti a tintát, mint egy kellemetlen bolond. Bolondóra.” (126.) Volt, amikor a huzat vagy a köszvény kínozza, vagy éppen az egyre pofát-

lanabb Görcs úrral bajmólódott. 1988. október 27-én azt jegyezte fel például: „A kőfal. Viszi a huzat a térdem meg a könyököm, a bokámat is. Hogyan lehet elkezdni egy ilyen hangjátékot?” (69.)

Lázár Ervin a televízióban, rádióban hallott vagy a sajtóban olvasott nyelvhelyességi hibákra rendszeresen reflektált naplójában. „Már sokadszorra hallom a rádióban: »fejen vágják«, ahelyett, hogy fejbe vágják. Vajon mi lehet az oka? Tájnyelvnek gondolja?” (134.) Egy televíziós sportriporterről többször megjegyzi, hogy „azt hiszi szegény, hogy valóban és valójában ugyanazt jelenti! Valóban helyett valójábant mond.” (246.) De följegyezte azt is, amit egy Kanadába szakadt hazánkfiától hallott a postán: „Ez is a sztétzsbe megy”. (39.) – A nyelvi leleményt mindig elismeréssel illette: „Új jelszót talált a HVG a Ceausescu-rezsimre. Balfasiszta. Jó, csak könnyű eltévesztetni a kimondását. De így is jó.” (75.) Vagy Kertész Zsuzsa emlékezetes „gyönyörű baki”-ját említi: „A megbukott diktátor (Duvalier) helyett: BUKTÁTOR.” (242.) A gyerekeitől hallott mondatokat is rendszeresen rögzíti. „Zsiga: dán dog helyett bándog” (247.); „Zsiga alattomos helyett ALATROMOS” (249.); „Fruzszi: Legjobb a karácsony! Zsiga: De a többit is tisztelni kell.” (250.) 1993. júl. 10-én azt jegyzi fel Lázár Ervin, hogy „A gyerekek nyelvújítók is, mennyivel jobb az étvágygerjesztőnél az étvágyító és a hamis igazolvány helyett a hazugolvány.” (83.) E gyerekenyelvi kifejezések nemegyszer ihletforrásként működtek, s később meséiben vagy más írásaiban ismét előkerültek.

A *Barna füzet*ben rajzok is láthatók. Lázár Ervin különféle tárgyakat skiccelt le s magyarázatot is fűzött hozzájuk: a bucsér „vesszőből font alkalmatosság baromfi és egyéb kisállatok szállítására vagy időleges fogva tartására”, a melence „a teknő unokatesvére”, a cuca egy „hegyes, mutatóujj nagyságú fadarab”, amit kukoricaszédéskor használtak. Megismerkedhetünk a burittóval (borító, de így sohasem mondták!), a dohányvágóval (vagyis „Szűcs Lajos gépész úr dohányvágó szerkezeté”-vel), a röpíke nevű gyerekjátékkal, a parázscsípővel, a fűrészbakkal, a kézfejre húzható morzsolóval, a petróleumlámpával, a vízhordó fával, a klumpával, a gyalog- és fejőszékkel. Gyerekkori emlékek ezek is, egyben a falusi élet meghatározó kellékei. Lassan-lassan elfeledett szavakká válnak, egyre kevesebben ismerik őket. Lázár a melencéről megjegyzi: „Kisfejú Nagyfejú Zordonbordonról írtam, hogy melencemellű, a nyomdában folyton medencemellűre javították.” (237.)

A múltbeli élményeket, emlékeket egyébként gyakran fölidézi az író a különböző füzetekben. A *Kisszékyi füzet* lapjain egyszer csak a rácegresi bivalyfogatások tűnnek fel, akik a sárban fürdőző állatokat ostorral vagy vasvillával noszogatják a továbbhaladásra, mindhiába: a bivaly „nem volt hajlandó kijönni a sárból, csak akkor, ha elunta a fürdözést”. (291.) Sokféleképpen használták például a kukoricát: a gyerekek kukoricaszárból hegedűt készítettek, a csutából lovat; a háziasszonyok ismerték a szemes főtt kukoricát, a pattogatott kukoricát, a kukoricaprószát és -kását. Létezett sült kukorica is: „Kint a mezőn parázs nyárson sütöttük. Meg kellene próbálni újra, mert már elfelejtettem, milyen volt.” (293.) Kukoricás emlék a pirgálás is: „Morzsolás előtt szokták megpirgálni a csövet. Ami azt jelenti, hogy két sor kukoricaszemet kifeszettek a csőből, hogy aztán kézzel könnyebben lehessen morzsolni.” (293.) Máskor a régi fákról ír. A két fehér cseresznyefáról, a vadkörte re oltott, kerek körtét termő ifjú fáról, a tyúktól felőli sarkon álló öreg körtefáról („Alája temettük Gyöngyös kutyát.”), a vörös ringlóról („A gyümölcse héját magamra ra-

gasztgattam, hogy szegény Tusikám sebnék lássa. Jaj, de elvert!”), a kapu melletti nagy rétesalmafáról (Az ágai közé bújtam olvasni.”).

A néha-néha nosztalgikus visszaemlékezések mellett feltétlenül meg kell említeni az aforizmaszerű gondolatokat, melyek ugyan kisszámúak, ám annál magvasabb, gondolkodtatóbb gondolatok. Lázár Ervin játékos-mesélő író, a humor, a fantázia és az ironia mindennél fontosabb számára, néha mégis úgy érezzük, nem lehet mindent a mese eszközeivel kimondani. Istenről, hazáról, szeretetről, halálról komolyan szól, persze ezekben a mondatokban is ott bujkál a sajtos lázári stílus. 1986. jan. 24.: „A szeretet nem áldozatvállalás, hanem életszükséglet (nélkülözhetetlen az élethez).” (45.) 1994. nov. 14.: „Elmaffiásodott a világ. (...) Nincs istenhit. Nincs nagy cél. Csak az önzés, a rövidtávú saját érdekek.” (89.) 2003. febr. 27. csüt.: „Aki távolodik Istentől, az is közeledik hozzá, csak a hosszabbik utat választotta. Félúton lehetek.” (170.) 2003. okt. 4. szombat: „Mennyivel könnyebb volna meghalni, ha a halál nőnemű volna!” (337.) 2005. máj. 22. vasárnap: „...a haza nem szolgáltatás.” (350.)

Nem lenne napló a *Napló*, ha a sport kimaradt volna belőle. Lázár Ervin nemcsak a sportújságírók nyelvi hibáit jegyezte föl rendszeresen, hanem az aktuális sporteseményeket is rögzítette. Nagyon találóan fogalmaz Kovács István ökölvívó 2001. június 17-i veresége kapcsán: „Le lehet menni a padlóra, ha föl tud állni az ember, sőt ki is kaphat – csak nem így. Lehet az ökölvívó fölényes a ringben, ha a tudása fölényes. De ha csak a viselkedése, az bizony nagy baj. Elröppent egy magyar legenda.” (311.) Máskor a hollókban bízik, hátha szerencsét hoznak a vízilabda-világbajnoki döntőn. Úgy lett. (2003. júl. 27. vasárnap) 2004. június 19-én, a foci-Eb idején a *Kisszékelyi füzet*ben az áll: „Csak azért írok, mert Békési Bélától ajándékba kapott őszöreg tv-nk kinyiffant (...), és nem tudom rajta nézni a cseh–holland meccset. Mert csak árnyképeket látok. Különbö is focimérgezésem van. Mindennap két meccs, tragikusan sok.” (341.) Szintén 2004-ben írja, hogy az olimpia miatt egy Thomson tévével felszerelve érkezett Kisszékelybe, de megjegyzi: „az olimpiát nem lehet ilyen intenzitással nézni. Ki kell választani mindennap egy-két adást, mert különben megbolondul az ember.” (344.)

Nagyon is emberi és nagyon is egyedi a Lázár-napló. Nincs jobb szó rá. Emberi, mert a kolbászkészítéstől kezdve a betyártészta és a vaníliás kifli receptjén át szóba kerül benne a kisszékelyi kukszliban hallható nagy csattanás is, amit egy dió okozott, s aminek kapcsán az író úgy nyilatkozik: „Itt mások a hangok. Ha éjjel a földre esik egy szilva, akkorát dobban, mintha az ördög ugrott volna be a kerítésen.” (314.) De másutt is szembesülhetünk „lázáru” írt mondatokkal, szavakkal, szójátékokkal: „ameroszok, rogoszlávok, svájtrákok, szlogyarak, spatugálok, lenvánok, fitteek, belciák, dálóndok, norvédek, grúmények, bolbá-nok” (235.), vagy „A villamos ÁLOMSZEDŐJE” (247.), vagy „Vedelő, vedd elő, vedlő vadló.” (259.) Aminthogy olvashatunk orosz közmondást („Az ember nem olyan, mint a disznó, az ember mindent kibír.”), a családi krónikába illő adatokat a nagyszülőkről (Pentz Jakabné Kónig Teréz élt 78 évet, megh.: 45. okt. 13. ½ 8. Pentz Jakab 84 évet élt, megh.: 1948. jún. 12.) vagy verskezdeményeket („Kacagányom, zokogányom / ijedten a falra hányom.”).

A naplóban gyakoriak az álomleírások: „Bulcsuról álmodtam.” (169.); „Az álom: Mo.–SzU. 1:0 A gólt az utolsó percben lőjük. (241.); „Nagy álmodás volt ma éjszaka.” (306.); „Álmodat egy öreg nő sétálgatta végig. Úgy hívták, Lázár Ervin. Ajaj!” (314.); „Jött egy hajó az úton, nagy monstnum. Megcsúszott (hogyan?), és belezuhant az út bal oldalán álló

irodaépületbe.” (345.) A jövő irodalomtörténészei tán pszichoanalitikai szempontból is vizsgálják majd Lázár Ervin följegyzéseit, igaz, ő maga egy helyütt megjegyzi: „Nagy Laticka álmofeljegyzéseinek olvastán tudatosodott bennem, hogy az álmok mások számára érdektelenek. Lehet, hogy a magunk számára is?” (117.) – Nagy László, akivel Lázár Ervin hat éven át együtt dolgozott az *Élet és Irodalom* szerkesztőségében (öt évig közös szobában), visszatérő szereplője a naplónak. Különösen szép emlék a *Melléktörténet*. A költő saját kezűleg készített sárgarézből súlyos derékszíjcsatot kollégájának, s minthogy az nem vitte el a Nagy Sándor utcai szíjgyártóhoz, maga varrta rá egy derékszíjra: „...a varrás imittamott megbicsaklott. Látszik, rakoncátlankodott a mester kezében az ár és a bőrvarrótű. De ezektől az apró tökéletlenségektől annyira meghitt lett az a varrás, mint egy bensőséges, személyhez szóló üzenet.” (35.)

A *Nagy fizet* egyik bejegyzése 1985. márc. 26-án kelt: „Csak jelentős dolgokról szabad írni. Jelentéktelenekről nem. Nincsenek jelentéktelen dolgok! Csak olyanok, amik téged nem érdekelnek.” Lázár Ervin e hitvalláshoz tartotta magát. Naplójában éppúgy, mint más írásaiban.

Gajdó Ágnes

